

Βελιγράδι-Ιωάννινα

Ανδρέας Γιακουμακάτος - 13/12/2018

Μια διαδρομή δύο σπουδαίων μουσείων

Ανάμεσα σε δύο ποτάμια, τον Σάβα και τον Δούναβη, το Βελιγράδι είναι μια πόλη αντιπροσωπευτική περισσότερο της Μεσευρώπης παρά των Βαλκανίων. Καθώς στο πρόσφατο παρελθόν «παρήγαγε περισσότερη ιστορία από όση μπορούσε να καταναλώσει», η πρωτεύουσα της Σερβίας αναδίδει σήμερα μια αίσθηση δραματικής έντασης, όπως το Βερολίνο με το οποίο συχνά συγκρίνεται. Μετά τα τραγικά γεγονότα του τέλους του περασμένου αιώνα που κορυφώθηκαν με τους νατοϊκούς βομβαρδισμούς του 1999 και που άφησαν -ηθελήμενα- τα ορατά ακόμη ίχνη τους στην πόλη, τους σημερινούς κατοίκους της διακρίνει πλέον η ώριμη αισιοδοξία, ότι μόνη προοπτική είναι η θετική εξέλιξη των πραγμάτων. Πόλη δραστήρια, γοητευτική και δημιουργική, ζει ανάμεσα σε παλιά και νέα ιστορία: ανάμεσα στο ιστορικό κέντρο από τη δεξιά όχθη του Σάβα και τη σοσιαλιστική του «Νέου Βελιγραδίου» από την αριστερή, εκεί που στη δεκαετία του 1960 γεννήθηκε ένα από τα σπουδαιότερα μουσεία της εποχής του, το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης (MoCAB) της πόλης.

Βραβευμένο στον αρχιτεκτονικό διαγωνισμό του 1959, το μουσείο σχεδιάστηκε από τον Ivan Antić

(1923-2005), καθηγητή στην αρχιτεκτονική σχολή του Βελιγραδίου, και την Ivanka Rasporović (1930-2015), μια από τις σημαντικότερες γυναίκες αρχιτέκτονες της εποχής της στη Γιουγκοσλαβία. Το κτίριο εμφανίζει μια πολυμορφική κρυσταλλική δομή έξι πρισματικών κύβων, που στρέφονται κατά 45 μοίρες ως προς τον αρχικό κάναβο και μπορούν θεωρητικά να επαυξηθούν στο μέλλον. Αυτή η κρυσταλλική δομή, ένα είδος κτιριακής κηρήθρας, εντείνεται με την απότμηση των γωνιών στην υαλόφρακτη οροφή των πρισμάτων. Η λύση αυτή, με μορφοπλαστική κατ' αρχάς αξία, αποτελεί στην ουσία μια πρωτοφανή επίλυση εσωτερικού φωτισμού, καθώς οι εκθεσιακοί χώροι μπορούν να προσλαμβάνουν το φυσικό φως υπό διαφορετικές γωνίες.

Η εσωτερική άρθρωση προσδιορίζεται από την πορεία που οι αρχιτέκτονες οργανώνουν για τον επισκέπτη. Μια σειρά από άνετες κλίμακες, τοποθετημένες στο κέντρο περίπου του μουσείου, δεν οδηγούν σε ορόφους αλλά σε επάλληλα εκθεσιακά επίπεδα, έτσι ώστε χώροι διαφορετικού ύψους να εντάσσονται σε ένα ενιαίο κέλυφος. Η ελευθερία δεν είναι μόνο χωρική αλλά και οπτική, καθώς ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να παρατηρεί εκ των άνω και από διαφορετικά σημεία τα εκθέματα που βρίσκονται στα κατώτερα επίπεδα. Πρόκειται για μια ευρηματική σύλληψη του εκθεσιακού χώρου, για μια πρωτότυπη εκθεσιακή μηχανή πριν ακόμη από την εποχή των νέων πολυδιαφημισμένων δυτικών μουσείων της δεκαετίας του 1970, όπως ας πούμε το Μπομπύρ στο Παρίσι ή το μουσείο σύγχρονης τέχνης στο Μένχενγκλαντμπαχ της Γερμανίας του Αυστριακού αρχιτέκτονα Χανς Χολλάιν.

Το μουσείο είναι τοποθετημένο σε ένα τεράστιο απολαυστικό πάρκο-υπαίθριο μουσείο γιουγκοσλαβικής γλυπτικής του 20ού αιώνα, πάνω σχεδόν στο ποτάμι. Άνοιξε το 1965, με τις ευλογίες του Τίτο, και απέσπασε αμέσως το σοσιαλιστικό «βραβείο του Οκτώβρη» για την αρχιτεκτονική αξία του. Το 1987 κηρύχτηκε εθνικό μνημείο. Μετά από δεκαετή περίοδο σοβαρών επισκευών εγκαινιάστηκε εκ νέου το 2017, συμμετέχοντας έτσι συμβολικά στην αποκάλυψη της -άγνωστης ακόμη αλλά σημαντικής- σύγχρονης αρχιτεκτονικής στη Γιουγκοσλαβία και ευρύτερα στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού, έτσι όπως προβάλλεται αυτή την εποχή και από τη μεγάλη έκθεση στο Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης της Νέας Υόρκης.

Στο μουσείο του Βελιγραδίου, ένα είδος MoMA της Γιουγκοσλαβίας, παρουσιάζεται αυτή την περίοδο η εξαιρετικά ενδιαφέρουσα έκθεση (με την οποία το μουσείο επαναλειτούργησε) 300 έργων από την πολύτιμη και αντιπροσωπευτική κιβωτό της συλλογής του, γιουγκοσλαβικής και σερβικής τέχνης, με τίτλο «Sequences». Με επιμέλεια του Dejan Sretenović, η έκθεση εντυπωσιάζει για τη σαφήνεια της δομής της και κυρίως για την αποκάλυψη μιας τέχνης, που στη διάρκεια του περασμένου αιώνα συμπορεύτηκε με ιδιαίτερες αξιώσεις με όλα τα κινήματα που ήκμασαν στη Δύση. Αναδεικνύεται έτσι η δραστηριότητα αυτοχθόνων κινήματων, που πρόσκεινται στις ευρωπαϊκές ιστορικές πρωτοπορίες του Μεσοπολέμου ή στη μεταπολεμική Αφαίρεση, τη Νέα Αντικειμενικότητα και την Ποπ Αρτ, ενώ η περιπτωσιολογία του «σοσιαλιστικού ρεαλισμού» απουσιάζει εντελώς.

Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης Βελιγραδίου

Ένα ταξίδι, πολύ πιο κοντινό όμως, αξίζει και η επίσκεψη στο νέο κόσμημα των Ιωαννίνων, το Μουσείο Αργυροτεχνίας στο κάστρο της πόλης. Το θεματικό αυτό μουσείο, ένατο στη σειρά του Δικτύου μουσείων του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς, καταλαμβάνει τις δύο στάθμες του δυτικού προμαχώνα του Ιτς Καλέ καθώς και το κτίσμα των παλαιών μαγειρειών. Ο αρχιτέκτων Γιάννης Κίζης και οι συνεργάτες του προχώρησαν σε μια υποδειγματική αποκατάσταση και μετατροπή του χώρου σε μουσείο, που διήρκεσε

τέσσερα χρόνια (2012-16). Πρόκειται για ένα ιστορικό κέλυφος λιθόκτιστο και σκοτεινό, με εσωτερικές τοξοστοιχίες και τοιχοποιίες μεγάλου πάχους αρχικά σε ερειπιώδη κατάσταση, όπως αποκαλύπτει το εξαιρετικά διαφωτιστικό βίντεο της έκθεσης. Ο Κίζης δεν επισκέυασε μόνο την υπάρχουσα δομή αλλά προχώρησε και σε μια τολμηρή αλλά ιστορικά τεκμηριωμένη ανακατασκευή των δύο λιθόκτιστων καμινάδων και του τοξωτού προστώου της πρόσοψης, δύο στοιχεία εμφανή και με έντονο συμβολικό χαρακτήρα για τη σημασιολογία του αρχιτεκτονικού χαρακτήρα του μουσείου. Η σημερινή νέα μορφή της ιστορικής κατασκευής εντάσσεται με φυσικό τρόπο στο γενικότερο συνεχές της δομής του κάστρου.

Στο εσωτερικό του εκθεσιακού χώρου όλες οι εγκαταστάσεις είναι ενδοδαπέδιες, ενώ για την τακτοποίηση των εκθεμάτων εφευρίσκειται μια πρωτότυπη λύση: ο Κίζης αναρτά τις μικρές και κομψές βιτρίνες της ανώτερης στάθμης από τους θόλους του κελύφους και τις φωτίζει με στοιχεία ενταγμένα σε αντίστοιχης γεωμετρίας κατασκευές τοποθετημένες στο δάπεδο. Ο φωτισμός έτσι έρχεται από κάτω προς τα πάνω, και εκτός από τα εκθέματα, λούζει έντεχνα και τις υπερκείμενες λίθινες τοξοστοιχίες, δημιουργώντας μια υποβλητική σκηνογραφία αντιστικτικής φωτιστικής πλαστικής. Το εσωτερικό κέλυφος, που αποκαλύπτεται έτσι ορατό και ανέπαφο, συμπληρώνεται με έναν σύγχρονο σχεδιασμό εκθεσιακών εξαρτημάτων, κυρίως στην κατώτερη στάθμη, απόλυτα συμβατό με την υπάρχουσα ιστορική δομή.

Η πορεία του επισκέπτη στην κατώτερη στάθμη, που αφηγείται τη διαδικασία της αργυροτεχνικής παραγωγής, και στην ανώτερη, που παρουσιάζει το τελικό προϊόν των κοσμημάτων, είναι σαφής και διδακτική. Είναι προφανές ότι βασική επιδίωξη εδώ είναι η κατασκευή ενός εύληπτου αφηγήματος, βασισμένου στις νέες μουσειολογικές αντιλήψεις, που να τεκμηριώνει με τον πιο ελκυστικό και τελικά επιτυχημένο τρόπο, την πορεία της σπουδαίας γιαννιώτικης τέχνης της αργυροχρυσοχοΐας, από τον 15ο αιώνα έως τις μέρες μας.

Αν κάτι θα μπορούσε να βελτιωθεί, θα ήταν η μεγαλύτερη επιτόπια σήμανση και προβολή του μουσείου μέσα στο κάστρο, καθώς και η πρόσβαση σε αυτό.

Μουσείο Αργυροτεχνίας Ιωαννίνων

Εισαγωγική φωτογραφία : Μουσείο Αργυροτεχνίας Ιωαννίνων

Οι φωτογραφίες είναι του Α. Γιακουμακάτου

Το άρθρο δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα "Το Βήμα", 25.11.2018